

Konferencja z udziałem gości zagranicznych: Intelektualiści afrykańscy wobec doświadczenia dyktatur

Warszawa, 21–22 października 2016 r.

Biblioteka Uniwersytecka BUW

Organizatorzy: Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich UW, Instytut Filologii Romańskiej UAM, Instytut Romanistyki UW, Katedra Języków i Kultur Afryki UW, Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne

Otwarcia konferencji dokonali: dr Urszula Ługowska (Dyrektor ds. Naukowych Instytutu Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich UW), dr hab. Kamil Kuraszkiwicz (Kierownik Katedry Języków i Kultur Afryki) oraz dr Hanna Rubinkowska-Anioł (Prezes Polskiego Towarzystwa Afrykanistycznego). Podczas otwarcia przemawiała także dr hab. Ewa Pilecka (Dyrektor Instytutu Romanistyki UW).

Ponad pięćdziesiąt lat po uzyskaniu politycznej niepodległości przez większość państw afrykańskich, wielu z nich nie udało się stworzyć systemów politycznych, które gwarantowałyby rozwój swobód obywatelskich ich mieszkańcom. Liczne kraje Afryki doświadczają dyktatur, quasi-dyktatur lub pozorowanych demokracji. W wielu z nich łamane są prawa człowieka, nie istnieje wolność słowa, a klasy rządzące charakteryzują się korupcją i nepotyzmem. Przyczyny tego zjawiska są różnorodne i złożone. Zostały już one szeroko omówione w literaturze przedmiotu, głównie w opracowaniach afrykanistów-politologów. Intelektualiści afrykańscy, zatroskani losem swoich młodych ojczyzn, nie pozostają obojętni wobec jarzma postkolonialnych dyktatur. Pomimo prześladowań, zepchnięcia na „margines” przez elity rządzące lub nawet wygnani z kraju, otwarcie i odważnie krytykują ich działania. Jednocześnie ich najbardziej nawet krytyczne uwagi nie pozwalają nam na powielanie stereotypów dotyczących Afryki, jako kontynentu pogrążonego w nieustającym chaosie i wojnach, ani na postrzeganie Afrykanów jako niezdolnych do wypracowania własnych, odpowiednich dla siebie form organizacji państwowej. Ich poszukiwanie stało się najważniejszym życiowym celem dla wielu afrykańskich intelektualistów. W czasie konferencji zastanawiano się nad ich postawą wobec doświadczenia dyktatur, nad ich przemyśleniami, nonkonformizmem, politycznym i społecznym zaangażowaniem. Przedstawiono działalność polityczną, publicystyczną, literacką i artystyczną Afrykanów, kwestionujących dyktatorskie rządy i polityczny status quo ich ojczyzn. Do udziału w konferencji

zostali zaproszeni specjaliści reprezentujący różne dyscypliny naukowe: politolodzy, socjologodzy, antropologodzy, filologodzy, kulturoznawcy, literaturoznawcy i krytycy sztuki.

Dwudniową konferencję otworzył wykład inauguracyjny dr hab. Krzysztofa Trzczińskiego prof. PAN (Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych), z tytułowany *Czym zastąpić autorytaryzm w Afryce Subsaharyjskiej? Między Scyllą konsocjonalizmu a Charybdą centrypetalizmu*. Filozofia polityczna jest obecnie główną dziedziną zainteresowań naukowych prof. Trzczińskiego – stąd pytanie zawarte w tytule wykładu, a zarazem dylemat, którego rozwiązania poszukują afrykańscy intelektualniści, filozofowie. Po dekolonizacji w Afryce poszukiwano podstaw ustrojowych dla usamodzielnionych państw, lecz praktyka pokazała, że ani rozwiązania autorytarne, ani demokratyzacja nie spełniły oczekiwań dobrego rządu, a rządy zastąpione w wielu przypadkach dyktaturami wojskowymi nie potrafiły sprostać wyzwaniom ekonomicznym i demograficznym, szczególnie w realiach zimnej wojny. Następująca wraz z upadkiem „żelaznej kurtyny” demokratyzacja miała i ma nadal w Afryce charakter powolny i niezbyt udany. Prof. Trzcziński wskazując na przyczyny tego stanu rzeczy wymienił: brak demokratycznych tradycji, głębokie podziały etniczne i bariery kulturowe, wysoki stopień hierarchizacji społeczeństw, niski stopień rozwoju cywilizacyjnego, w tym edukacji, podkreślając zarazem, że demokracja jest raczej procesem, na którego efekty trzeba będzie długo czekać, podczas gdy reżimy autorytarne i hybrydowe nadal trwają.

Mimo to większość afrykańskich intelektualistów, zawiedzionych autorytaryzmem, widzi konieczność rozwijania demokracji, lecz nie większościowej, gdyż takie rozwiązanie nie jest dobre dla Afryki (grupy mające większość mogą ciągle wygrywać). Demokracja na użytek państw wieloetnicznych, a z takimi mamy do czynienia w Afryce, powinna polegać na dzieleniu się władzą – *power sharing*¹. Jest to system polityczny polegający na dopuszczeniu do władzy członków poszczególnych segmentów (grup etnicznych i wspólnot religijnych). Prof. Trzcziński omówił następnie dwa rodzaje *power sharing*: konsocjonalizm i centrypetalizm. Jednak, jak stwierdził, żaden z nich nie jest doskonały. Pierwszy wręcz ugruntowuje podziały poprzez upodmiotowienie grup etnicznych i wspólnot religijnych. Drugi – poprzez wymieszanie grup i wspólnot w ramach ponad-segmentowych struktur politycznych umacnia w nich rolę większych liczebnie segmentów lub przenosi konflikty na poziom rywalizacji wewnątrz segmentów. Jednakże filozofowie afrykańscy, mając własne koncepcje intelektualne, widzą możliwość rozwiązań hybrydowych i, jak stwierdził prof. Trzcziński, sami łączą coś, co wydaje się

¹ Zob. Krzysztof Trzcziński, *Istota i główne modele power-sharing w warunkach wieloetniczności. Zarys problematyki*, „Przegląd Politologiczny” 3, 2016, s. 27–39, <http://przeglad.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2016/12/pp2016-3-02.pdf> [dostęp z: 2016-12-19].

nie do połączenia². Pokróćce zostały przedstawione propozycje Claude'a Akego, Kwamego Gyekyego i Kwasiego Wiredu³.

Wszystkie konferencyjne referaty zostały pomieszczone w ośmiu sesjach (każdego dnia po cztery), których program zawierał także wykłady planarne gości zagranicznych. Temat pierwszego z nich, wygłoszonego przez Donato Ndongo Bidyogo z Gwinei Równikowej, był repliką tytułu konferencji: *Los intelectuales africanos ante la experiencia de las dictaduras* (Intelektualiści afrykańscy wobec doświadczenia dyktatur). Został wygłoszony w języku hiszpańskim, a jego treść przetłumaczona na język polski (przez Renatę Díaz-Szmidt i Renatę Gładysz) wraz z wprowadzeniem Renaty Díaz-Szmidt, została opublikowana w niniejszym numerze czasopisma.

Natomiast wykład plenarny dnia drugiego, wygłoszony przez prof. Félixą Kaputu (Demokratyczna Republika Kongo): *Democratic Republic of the Congo: Dictatorship Land Born from International Finances and Proxy Wars* (Dyktatura finansów międzynarodowych i wojny zastępcze) dotyczył kwestii uzależnienia gospodarki afrykańskiej od międzynarodowych finansów. Wykładowca odniósł się w nim do przedkolonialnej historii Afryki i kultury politycznej, w której szukał odpowiedzi na współczesne problemy państw afrykańskich. Przedstawił obecne problemy Konga w szerszej perspektywie historycznej, podkreślając, że postkolonializm ciągle kształtuje współczesność Afryki. Ponadto sugerował, że trzeba wrócić do prawdziwej afrykańskiej bogatej kultury i tradycji politycznej, bowiem w oparciu o nie należy budować teraźniejszość.

Renata Díaz-Szmidt i Małgorzata Szupejko

² O łączeniu elementów odmiennych modeli *power sharing* w praktyce nigeryjskiej zob. Krzysztof Trzcіński, *How Theoretically Opposite Models of Interethnic Power-Sharing Can Complement Each Other and Contribute to Political Stabilization: The Case of Nigeria*, „Politeja”, 42, 3, 2016, s. 53–73, <http://www.akademicka.pl/ebooks/free/c3b7109ec2dbc4b3834ccd59bc1d59d3.pdf> [dostęp z: 2016-12-19].

³ Szerzej na ich temat zob. Krzysztof Trzcіński, *Demokratyzacja w Afryce Subsaharyjskiej. Perspektywa zachodnioafrykańskiej myśli politycznej*, Warszawa 2013.

